

EPIDEMIOLOGIJA RAKA TREBUŠNE SLINAVKE

Vesna Zadnik

Onkološki Inštitut Ljubljana, Ljubljana, Slovenija

Rak trebušne slinavke (TS) sodi med najbolj smrtonosne vrste raka. Hkrati se njegova incidenca v vsem razvitem svetu strmo povečuje. V tem povzetku predstavljamo podatke o bremenu raka TS v Sloveniji, Evropi in svetu, ki temeljijo na informacijah zbranih v populacijskih registrih raka. V zadnjem delu podajamo tudi kratek pregled znanih in možnih dejavnikov tveganja za razvoj raka TS.

Z več kot pol milijona novimi primeri leta 2022 je rak TS 12. najpogostejši rak v svetu; več kot polovica novih primerov se pojavi v visoko ali zelo visoko razvitih državah. Razlike znotraj Evrope niso tako izrazite; najvišje grobe incidenčne stopnje so bile leta 2022 zabeležene na Finskem, v Italiji in v Nemčiji (več kot 25/100.000), najnižje (manj kot 15/100.000) pa na Irskem in v Luksemburgu. Znano je, da lahko na incidenco raka TS poleg dejavnikov tveganja vpliva tudi dostopnost do zdravstvene oskrbe. Incidenca raka TS naj bi se v naslednjih dveh desetletjih povečala za več kot 60 %, pri čemer bo rast bolj strma v manj razvitih območjih. Ocenjeno je bilo, da je leta 2022 zaradi raka TS umrlo 467.000 oseb kar postavlja rak TS na 6. mesto po umrljivosti med vsemi raki. Na globalni ravni se je število nezmožnosti prilagojenih let življenja (DALY) zaradi raka TS podvojilo in sicer s 4,4 milijona v letu 1990 na 9,1 milijona v letu 2017.

V Sloveniji je v obdobju 2016-2020 povprečno letno za rakom TS zbolelo 423 oseb (218 moških in 205 žensk), umrlo pa 396 (202 moških in 194 žensk). Rak TS tako sodi med deset najpogostejših rakov v slovenski populaciji. Med nami je konec leta 2020 živel 579 oseb, ki so kadarkoli v življenju imeli diagnozo raka TS (prevalenca). Z rakom TS bo do 75. leta v slovenski populaciji zbolele vsaka stota oseba. Breme raka TS se s časom povečuje: groba incidenčna stopnja raste za 2,3 odstotka letno, groba umrljivostna stopnja pa za 1,4 odstotka. Rak TS v 95 % vznikne v eksokrinem delu TS, dve tretjini teh rakov se pojavi v glavi TS. Duktalni adenokarcinom, ki predstavlja več kot 90 % vseh rakov TS, je najpogostejša in hkrati najbolj agresivna oblika raka TS. Histološko potrditev tumorja ima le dve tretjine zbolelih. Rak TS se začne pojavljati v odraslem obdobju, bolezen pa je pogostejša pri starejših; več kot 60 % bolnikov je ob diagnozi starejša od 70 let. Več kot polovica bolnikov je ugotovljena v razsejani obliki bolezni, le 10 % primerov je diagnosticirana v omejenem stadiju. Manj kot 3 % bolnikov ob diagnozi stadija nima določenega.

Mednarodna raziskava Concord-3, v kateri so proučevali preživetje bolnikov z rakom zbolelih med letoma 2000 in 2014, kaže, da so prav pri bolnikih z raki TS preživetja med vsemi pogostimi raki najnižja; povprečno petletno preživetje je manj kot 7 %. Ključni prognostični dejavnik je stadij ob diagnozi; enoletno preživetje pri tistih, ki so bili diagnosticirani v zgodnji fazi, je šestkrat višje kot enoletno preživetje pri tistih, diagnosticiranih v četrti fazi. Zelo pomembna je tudi starost ob diagnozi. Študija Huanga in sod. je primerjala preživetje po stadijih in starosti bolnikov v štirih evropskih državah (Norveška, Nizozemska, Belgija in Slovenija) ter Združenih državah Amerike. Rezultati kažejo, da je triletno preživetje bolnikov s stadijem I–II, ki so bili ob diagnozi mlajši od 60 let, 20–34 %, pri bolnikih, starih 60–69 let, 14–25 % in pri bolnikih, starejših od 70 let, 9–13 %. Pri bolnikih s stadijem III–IV ob diagnozi se triletna preživetja gibljejo med 2–5 % za mlajše od 60 let do 1 % pri starejših od 70 let.

Ker učinkovitih metod presejanja za rak TS ni, je v zmanjševanju bremena tega raka najpomembnejša primarna preventiva. Med znane ali potencialne nevarnostne dejavnike sodijo kajenje, kronični pankreatitis, debelost, sladkorna bolezen, prehrana bogata z mesom, čezmerno pitje alkoholnih pijač in nekateri genetski dejavniki. Zaradi naraščajočega trenda debelosti v razvitem svetu je pričakovati v prihodnje nadaljevanje rasti števila obolelih z rakom trebušne slinavke.

p23